

Ratomir Štrumberger: „Vazдушna pokretljivost“

»Vazдушna pokretljivost« (u prošlogodišnjem izdanju VIZ-a) je studija o razvoju i upotrebi vazdušnopokretnih jedinica kopnene vojske. Pišući zanimljivo i argumentovano, autor je uspeo u nastojanju da objektivno analizira i izloži bitne elemente taktičke vazdušne pokretljivosti KoV kao nove kategorije vojne teorije i prakse tokom poslednje tri decenije, na bazi razvoja i upotrebe helikoptera.

Prilikom razmatranja raznih dilema koje su pratile i još su uvek prisutne u razvoju vazdušne pokretljivosti KoV, autor ne želi da čitaocu nametne svoje zaključivanje, već se, pre svega, trudio i u tome uspeo — da reljefno predoči sve uticajne faktore »za i protiv«, na osnovu kojih sam čitalac može doneti svoj sud.

Nesklad između porasta vatrene moći i relativno nedovoljne sposobnosti trupa da efikasno koriste vatrene udare po objektima protivnika sa jedne strane, i tehničke mogućnosti razvoja borbene primene helikoptera s druge, zakonomerno upućuju kopnenu vojsku na korišćenje tzv. vertikalnog manevra.

Sadržaj »Vazdušne pokretljivosti« upućuje čitaoca na zaključak da je danas otvoren proces sve šire primene vazdušne pokretljivosti u dejstvima taktičkih jedinica KoV. Time se praktično menja klasična fizionomija oružane borbe. Taj se proces odvija različitim intenzitetom, zavisno od operativnih potreba, a pre svega od ekonomskih mogućnosti pojedinih zemalja za uvođenje helikopterske tehnike u naoružanje svojih armija.

Nakon uvoda u kojem se razjašnjava pojam i termin *vazдушna pokretljivost*, slede četiri tematske celine: prva obuhvata razvoj i upotrebu helikoptera i vazduhopokretnih snaga u periodu 1948—1972. (u Maleziji, Indokini, Alžiru, Koreji i Vijetnamu); u drugoj se razmatraju pogledi i praksa zapadnih armija i Sovjetskog Saveza o zadacima, organizaciji vazduhopokretnih jedinica i razvoju sredstava vazdušne pokretljivosti KoV (helikopteri, laki avioni, bezpilotne letelice); treća tematska celina obuhvata borbene mogućnosti, organizaciju i obezbeđenje dejstava vazdušnopokretnih snaga i načela njihove upotrebe; četvrto tematsko područje posvećeno je tendencijama u daljem razvoju vazdušne pokretljivosti. Objašnjenje osnovnih pojmova, te pažljivo odabran i sređen pregled taktičko-tehničkih podataka za trideset najznačajnijih helikoptera u naoružanju i razvoju, dati na kraju knjige — pružaju čitaocu korisna uvodna saznanja o teorijskoj i tehničkoj dimenziji vazdušne pokretljivosti KoV.

Autor je nastojao da razvoj vazdušne pokretljivosti kopnenih snaga oceni i sa aspekta njegovih implikacija u okviru našeg opštenarodnog odbrambenog rata. To je posebna vrednost ove studije, bez obzira što neki od izvedenih zaključaka nisu neosporivi. U knjizi ima dosta pokazatelja i podataka koji delu daju visok stepen argumentacije i zanimljivosti, kako za stručnjake tako i za širi krug čitalaca.

»Vazдушna pokretljivost« omogućava čitaocu da dođe do odgovora na sva značajnija pitanja u oblasti upotrebe vazdušno-pokretnih snaga KoV, među kojima se kao osnovna mogu izdvojiti: organizacijsko-formacijska rešenja vazdušne pokretljivosti KoV, vazдушna pokretljivost u dejstvima protiv partizanskih snaga i vazдушna pokretljivost u frontalnim dejstvima.

Organizovanje vazduhopokretnih jedinica KoV primenjuju se u raznim kombinacijama i to u tri osnovne varijante:

1) razvijanje specijalnih vazdušnopokretnih jedinica (brigada — divizija) na bazi formacijske integracije klasičnih delova KoV i helikopterske tehnike;

2) osposobljavanje jedinica KoV za manevar i dejstva kroz vazduh, s tim da se ojačaju helikopterskim jedinicama u privremenim taktičkim sastavima;

3) uvođenje helikoptera u organizacijsko-formacijsku strukturu osnovnih i združenih jedinica i komandi kopnene vojske.

U dva poslednja odeljka — *Pogledi na vazдушnu pokretljivost, Principi organizacije vazdušnopokretnih jedinica* — autor je iscrpno izložio karakteristike svake varijante, zatim rešenja pojedinih armija i unutrašnju strukturu vazdušnopokretnih jedinica a posebno, tzv. vazduhoplovne komponente. Međutim, iako je sasvim tačno i razumljivo da svaka varijanta organizovanja vazdušnopokretnih snaga ima specifične pogodnosti i nepovoljnosti, sve one u uzajamnom odnosu nisu isključive kako ih analizira autor (ili-ili), već su komplementarne. Naime, kao što je izloženo i u knjizi, većina zemalja se opredeljuje za kombinovanje dve ili sve tri varijante, zavisno već od ekonomskih mogućnosti i operativnih potreba. Naravno, svaka ta varijanta je više ili manje ekonomična, ali se ni jedna ne može kvalifikovati kao »nedovoljno racionalna«. Jer, onda se postavlja logično pitanje: zbog kojih razloga mnoge armije primenjuju »krajnje neekonomično« rešenje (str.72)?

Vazduhoplovne snage u protivpartizanskim dejstvima u oružanim sukobima protiv oslobodilačkih pokreta u Maleziji, Alžiru i Vijetnamu, u pogledu njihove efikasnosti kao borbenih sistema relativno su uspešno upotrebljene. Na takav zaključak »Vazдушna pokretljivost« nedvosmisleno upućuje čitaoca.

Na osnovu izučavanja prakse višegodišnjih borbi u Maleziji, autor konstatuje da je upotreba helikoptera uveliko doprinela konačnom gušenju ustaničkog pokreta (str. 16). Amerikanci su dejstva vazdušnopokretnih snaga u Vijetnamu, u periodu 1965—1967, ocenjivali veoma uspešnim. Oni su čak očekivali da će intenziviranjem tih dejstava dobiti rat. Kao rezultat takvih procena usledilo je 1968. formiranje druge vazdušnopokretne divizije.

Međutim, autor osnovano ističe da vazдушna pokretljivost nije mogla biti spasonosno rešenje i sredstvo za pariranje revolucionarnim i oslobodilačkim strategijama — kako su to zamišljali njeni zagovornici. Vojni i politički porazi Francuza u Indokini i Alžiru i SAD u Vijetnamu bili su uslovljeni širim političkim i vojnim faktorima. Isto tako, ishod tih oružanih sukoba ne treba uzimati kao zakonomernost borbene neefikasnosti ili vazdušnopokretnih snaga u celini, tim pre što su u tim sukobima postojale složene i specifične protivurečnosti društveno-političkog i vojnog karaktera koje, kako to ističe autor, redovno prate osvajačke ratove i dovode agresora pred veoma složene i gotovo nerešive probleme.

Prihvatajući takav zaključak autora o ulozi i mogućnostima vazdušnopokretnih snaga u protivpartizanskim dejstvima, potrebno je kritički ukazati da se ne može prihvatiti stav izražen u odeljku

»Pogledi na vazдушnu pokretljivost« (str. 68—69), prema kojem se efikasnost vazdušnopokretnih jedinica u dejstvima protiv ustaničkih i partizanskih snaga povezuje sa vremenskom fazom razvoja narodno-slobodilačkih pokreta, te da je posebno značajna u njihovom početnom periodu kada je dejstvom vazdušnopokretnih snaga moguće uništiti partizanski pokret »već u samom korenu«. Jer, polazeći od toga da je u svim fazama oružanih sukoba uloga sistema oružja sekundarna i da su primarni opšti i posebni društveno-politički uslovi — sledi zaključak da vazdušnopokretne snage niti bilo koji drugi borbeni sistem ne mogu uništiti ustanički (partizanski) pokret u početnoj fazi, naravno ukoliko postoje osnovni vojno-politički i drugi uslovi za njegov razvoj i narastanje.

Ova studija sadrži i neka interesantna razmatranja o pozitivnim i negativnim iskustvima na operativno-taktičkom nivou. U periodu najveće eskalacije dejstva vazdušnopokretnih snaga u Vijetnamu, Amerikanci su prešli sa vazdušnopokretnih dejstava taktičkog značaja na izvođenje tzv. vazdušnopokretnih operacija (»Juction City« kombinovanjem dejstava specijalnih vazdušnopokretnih snaga i vazdušnodesantnih (padobranskih) delova sa dejstvima pešadijskih sastava KoV u operativnim razmerama. Vazdušnopokretne snage su takođe upotrebljavane u međuvidovskim operacijama u kojima su učestvovali KoV, RV i RM (operacija »Ležen«).

U širem smislu interesantan je zaključak da je u vijetnamskom ratu efikasnost američkih specijalnih vazdušnopokretnih snaga (1. konjička divizija) i privremenih združenih taktičkih sastava (vazdušno-desantnih odnosno padobranskih i helikopterskih jedinica) bila jednako visoka. Međutim, privremeni vazdušnopokretni sastavi formirani od standardnih pešadijskih jedinica bili su manje efikasni zbog nižeg profila borbene pripreme u odnosu na vazdušnodesantne (padobranske) snage. Francuzi su u Alžiru za vazdušnopokretna dejstva takođe prvenstveno koristili padobranske jedinice ojačane helikopterima. S obzirom na psihofizičku i borbenu pripremu padobransci imaju izrazito viši stepen sposobnosti za vazdušnopokretna dejstva nego što je to slučaj sa svim ostalim delovima kopnene vojske.

Iako su Amerikanci u Vijetnamu imali visoko razvijen i najsavremenije opremljen obaveštajno-izviđački sistem, vazdušno-pokretne snage su često gubile kontakt sa protivnikom ili su dejstvovalе »u prazno«.

Helikopterske jedinice su najčešće bazirane u helikopterskim bazama, jer je to omogućavalo efikasniju organizaciju samoodbrane,

korišćenjem najraznovrsnijih senzornih sistema u kombinaciji sa sistemom vatre i prepreka.

Vazdušnopokretne snage u frontalnim dejstvima autor obrađuje počev od iskustava korejskog rata pa zaključno sa oktobarskim ratom na Bliskom istoku, ukazujući na glavne pravce razvoja u vojnoj teoriji i izgradnji oružanih snaga. Izlažu se iscrpno gledišta, ostvarenja, problemi i dileme u pogledu uloge i borbene efikasnosti vazdušne pokretljivosti KoV na bojištu u uslovima »dobro organizovanih frontova obeju strana«. Izuzimajući početna i svakako skromna iskustva iz korejskog rata, glavni podsticaj za širi prodor vazdušne pokretljivosti u sferu frontalnog ratovanja dala su iskustva iz kasnije vođenih tzv. nekonvencionalnih oružanih sukoba. Prva značajna indikacija u tom smislu bilo je uvođenje borbenih vazdušnopokretnih delova u formaciju američke divizije »Tricap« 1971, što je učinjeno uglavnom na osnovu iskustava iz dejstava vazdušnopokretnih snaga u Vijetnamu. Autor prikazuje, osim organizacijske strukture te divizije (na stepenu čete) i modifikovanu organizacijsku strukturu američke vazdušnopokretne divizije iz 1975. Kasnije, uvođenjem u formaciju divizionu PVO ta divizija je bila šire osposobljena, ne samo za protivpartizanska, već i za dejstva frontalnog tipa. U američkoj armiji se izučava razvoj vazdušnopokretne oklopne divizije na bazi helikoptera od pedeset tona nosivosti, a od 1976. počela su izučavanja i za prelaz na viši stepen vazdušne pokretljivosti svih ključnih struktura KoV prema tzv. programu ARCSA III, koji treba da bude potpuno realizovan do 1985. godine. Program obuhvata: uvođenje helikopterskih jedinica borbene i opšte namene u sve borbene strukture, od samostalnog puka do korpusa; proširenje formacije samostalnih helikopterskih i avio-jedinica KoV i razvoj novih efikasnijih letelica.

U knjizi je značajna pažnja posvećena upotrebi helikoptera za protivoklopnu borbu. Autor izlaže postojeća i perspektivna rešenja u pojedinim armijama u pogledu razvoja i organizacije tih jedinica i razvoja borbenih sredstava. Ostajući dosledan korektnom studijskom postupku, autor izlaže sve dostupne podatke koji idu u prilog efikasnosti helikoptera u protivoklopnoj borbi.

Međutim, u pogledu opštih uslova za dejstvo helikoptera na savremenom bojištu zasićenom protivavionskom odbranom sa zemlje i protivničkom avijacijom u vazduhu, autor izražava skepticizam i postavlja pitanje: ne bi li upotreba helikopterskih jedinica u takvim uslovima bila ravna »samoubilaštvu?« (str. 210).

Sumnje u pogledu borbenih mogućnosti helikopterskih snaga u uslovima frontalnih dejstava izražene su i u odeljku »Karakteris-

stike i mogućnosti vazdušnopokretnih jedinica», gde se navodi da je u uslovima kada su obostrano dobro organizovani frontovi moguća upotreba vazdušnopokretnih jedinica »u ograničenom obimu, i to samo pod uslovima intenzivne avijacijske i artiljerijske pripreme postizanja prevlasti u vazduhu« (str. 102).

Koliko god je sporan navedeni, dvostruko limitirajući zaključak prema kojem vazдушna pokretljivost u frontalnim dejstvima zahteva veoma mnogo, a istovremeno malo pruža — toliko je za raspravu i osnova na kojoj je taj zaključak izveden. Naime, autor polazi od toga (1) da su vazdušnopokretna dejstva oblik vazdušnodesantnih dejstava, i (2) da su svi do sada izvedeni »veći vazdušni desanti« u uslovima dobro organizovanih frontova uglavnom bili neuspešni.

Ukoliko se uslovno i prihvati prva premisa (jer vazдушna pokretljivost KoV prema definiciji samog autora obuhvata pored desanta i druge borbene i neborbene radnje — str. 227), nije potrebno posebno obrazlagati da između operativnih i taktičkih desanata postoje krupne razlike, te da su uslovi i drugi organi koji se odnose na operativne desante ne mogu mehanički prenositi i na taktička desantna dejstva. Druga premisa takođe se ne može smatrati validnom jer je protivurečno da su svi izvedeni operativni desanti bili neuspešni i da se istovremeno većina tih desanata izuzima od takve kvalifikacije (str. 102).

Šire razmatranje tog pitanja prevazilazilo bi okvire i cilj ovog napisa, ali se ovom prilikom ipak može izložiti stanovište da vazdušno-pokretna dejstva, bez obzira na njihov obim, u načelu, ne moraju biti uslovljena artiljerijskom pripremom, te da su prema vazdušnoj prevlasti, aviopripremi i aviopodršci, vazdušnopokretne jedinice u približno istom odnosu kao i druge jedinice zasićene borbenom i drugom tehnikom. To bi značilo da dejstva vazdušnopokretnih snaga operativnog obima zahtevaju odgovarajući stepen prevlasti u vazduhu, dok za dejstva ograničenog (taktičkog) obima prevlasti u vazduhu nije neophodna kao ni aviopriprema i aviopodrška, naravno, ne računajući sopstvena dejstva vazdušnopokretnih snaga. Jednom rečju, mogućnosti za efikasnu primenu vazdušnopokretnih dejstava KoV u uslovima frontalnog oblika oružane borbe veće su nego što se procenjuju u navedenom delu knjige.

Možda je autor problematiziranjem upotrebe vazdušnopokretnih (helikopterskih) snaga u frontalnim dejstvima želeo postići veću analitičku dubinu svoje studije. Tome, čini se, u prilog ide potpuno drugačiji, bezrezervni zaključak autora na kraju odeljka »Pogledi na

vazдушnu pokretljivost« — »Velike prednosti, koje helikopteri pružaju snagama KoV, posebno s gledišta njihove manevarske mogućnosti na bojištu, uslovile su integrisanje helikoptera u skoro sve veće jedinice KoV u velikom broju zemalja. Vazдушna pokretljivost je definitivno osvojila svoje mesto i postala nerazdvojni pratilac svih dejstava KoV... U tom fenomenu se ispoljava znatno šira tendencija razvoja KoV u kojem vazduhoplovni faktor dobija sve veću ulogu« (str. 75—76).

Pojmovno-terminološki aspekti knjige zaslužuju posebnu pažnju. Oblast vazdušne pokretljivosti KoV nije bliže klasificirana i terminološki ujednačena u našoj vojnoj teoriji. Delo »Vazдушna pokretljivost« svakako je podsticaj i doprinos u tom pravcu. U uvodnom odeljku kao i na drugim mestima u knjizi autor je dao hronološki pregled pojmovo-terminoloških opredeljenja zapadnih vojnih teoretičara, u sovjetskoj vojnoj nauci i u našoj vojnoj teoriji. Na kraju knjige, u rečniku osnovnih pojmova, data je definicija koja treba da predstavlja gledište autora, da je *vazдушna pokretljivost*: »sposobnost jedinica KoV da stupe u borbu, izvršavaju borbena dejstva i snabdevaju se svim potrebama za borbu helikopterima i lakim avionima.« (str. 227).

Sadržaj studije ubedljivo dokazuje osnovnu tezu da su razvoj i masovna upotreba helikoptera, koje autor označava kao »drugu revolucionarnu novinu« (prva je motorizacija), pojava od revolucionarnog značaja za ratnu veštinu čiju je suštinu verovatno najbolje izrazio kao »vazдушnu pokretljivost KoV na bojištu« (str. 6).

Međutim, pored značajne teorijske vrednosti, u studiji se uočavaju izvesna opredeljenja autora u pojmovnoterminološkoj sferi, koja su u izvesnoj suprotnosti sa postojećim sistemom klasifikacije tih pojmova u teoriji ratne veštine kod nas, pa i u svetu. Na primer, ne postoji odgovarajuća osnova za tvrdnju da se u sovjetskoj vojnoj nauci kao i u vojnoj terminologiji u nas za označavanje pojma *vazдушna pokretljivost*, za sada, upotrebljava termin *helikopterski (taktički) desanti* (str. 9). U našoj, i vojnoj teoriji uopšte, *vazdušni desant* se definiše kao prebacivanje snaga vazдушnim putem na teritoriju koju brani odnosno kontroliše protivnik (VE, knj. 2, str. 399). To je opšta definicija koja se odnosi i na helikopterske desante. Prema, tome, helikopterski desanti su jedan od glavnih, ali ne i jedini konstitutivni element pojma vazdušne pokretljivosti, koji pored desantnih obuhvata i druga dejstva na protivnikovoj i sopstvenoj teritoriji (zoni bojišta). Tačno je da u našoj vojnoj terminologiji još nema jedinstvenog termina za pojam vazdušne pokretljivosti KoV na bojištu.

Međutim, to se ne može tvrditi i za sovjetsku vojnu terminologiju, koja je takođe usvojila početni američki termin *aeromobilnost*.*

Konačno, u našoj vojnoj teoriji pojam *pokretljivost* je potpuno određen sa osnovnom klasifikacijom prema ambijentu (kopno, more, vazduh), obimu, odnosno prostranstvu ispoljavanja (taktička, operativna, strategijska) i izvršiocu (KoV, RV, RM, TO). Prema tome, termin *vazдушna pokretljivost* u opštem značenju odnosi se na sve vidove i sve stepene prostranstva. Zbog toga se u našoj vojnoj teoriji termin bez dodatnih odrednica ne može svoditi na taktički stepen i samo za KoV.

»Vazдушna pokretljivost« R. Štrumbergera, prema celovitoj vrednosti, svakako zaslužuje interes šireg kruga čitalaca. Ovde izložene kritičke primedbe ostaju u senci navedenih i drugih kvaliteta knjige, koja je objektivno i stručno napisana studija.**

Delo je svakako korisno za realno sagledavanje uticaja vazdušne pokretljivosti na naš sistem ONO. Doktrina našeg ONOR-a svakako ima potencijalne mogućnosti da se uspešno odupre i tom vidu ugrožavanja. Međutim, za preduzimanje efikasnih odbrambenih priprema, neophodno je šire sagledati uticaj vazdušne pokretljivosti na dejstva u zahvatu fronta i na dejstva snaga na PZT, jer ona u osnovi značajno uvećava mogućnosti u pogledu manevra i kontrole prostora i agresoru i braniocu.

Pukovnik

DRAGOSLAV JANKOVIĆ

* »Aeromobilnost — sposobnost nižih, osnovnih i viših taktičkih jedinica KoV za prebacivanje helikopterima i avionima i korišćenje vazdušnog prostranstva pri izvršavanju zadataka u boju i operaciji.

Preimućstva aeromobilnosti su korišćena još u drugom svetskom ratu (prevoženje trupa i sredstava, snabdevanje u rejonima borbenih dejstava, izbacivanje desanata, održavanje veze, evakuacija ranjenika i dr.)« — Sovjetska vojna enciklopedija, izd. 1976, knj. 1 str. 343.

** O procesu osposobljavanja kopnene vojske da se odvoji od klasičnog kretanja kopnom i da pokret kroz vazduh unese u sve taktičke radnje.